

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ดินน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่คำปอง อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณผลานกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยทั้งสองส่วนนำมาอธิบายยืนยันกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ถูกต้องและตรงความเป็นจริงมากที่สุด โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ดินน้ำของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่มีการดำเนินโครงการ รพด. และศึกษาปัจจัยทางด้าน ผู้นำชุมชน การทำงานในหน่วยงานป่าไม้ และปัจจัยด้านการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ในการจัดการพื้นที่ดินน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่คำปอง อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ โดยศึกษาจากชาวบ้าน 2 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านห้วยเหือดและหมู่บ้านบุญแจ่ม ในการศึกษาเชิงปริมาณได้ใช้ แบบสอบถาม นำไปสอบถามจากชาวบ้านที่เป็นผู้นำครอบครัวหรือตัวแทนที่สามารถให้ข้อมูลได้ ใน 2 หมู่บ้าน จำนวน 144 คน ส่วนการศึกษาเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์และการสังเกต ได้ทำการสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ จำนวน 2 คน กลุ่มผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้าน และผู้อาวุโส ใน 2 หมู่บ้าน จำนวน 10 คน และชาวบ้าน ทั้ง 2 หมู่บ้าน จำนวน 40 คน ผลการศึกษาวิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ดินน้ำ ในขั้นตอนของการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ขั้นตอน ภาพรวมของการมีส่วนร่วม และการดำเนินโครงการรพด.
2. ผลของปัจจัยในด้าน การยอมรับและไว้ใจผู้นำ การทำงานกับหน่วยงานป่าไม้ และความสม่ำเสมอในการติดตามงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ดินน้ำและการทดสอบสมมติฐาน

4.1 การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ดินน้ำ

การศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ดินน้ำ ในหมู่บ้านห้วยเหือดและหมู่บ้านบุญแจ่ม ซึ่งได้ดำเนินโครงการรพด.ตั้งแต่เริ่มดำเนินการปี 2535 จนถึงโครงการปี 2539 ทั้ง 2 หมู่บ้าน โดยมีรายละเอียดของการดำเนินของโครงการรพด.ในด้านต่างๆ ซึ่งส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ดินน้ำ คือ

4.1.1 การดำเนินโครงการ รฟต.

โครงการรฟต.หรือโครงการปกป้องป่าไม้เมืองไทยเพื่อเร่งรัดฟื้นฟูต้นน้ำลำธาร(รฟต.) เริ่มดำเนินการครั้งแรกในปี พ.ศ.2535 เป็นโครงการร่วมโดยอยู่ภายใต้การดำเนินงานร่วมของสำนักนายกรัฐมนตรี กองทัพบก กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมป่าไม้ กระทรวงมหาดไทย และองค์การพัฒนาเอกชน สิ้นสุดโครงการในปี พ.ศ. 2539 อายุโครงการ 5 ปี ดำเนินการโดยใช้ยุทธวิธี “คนกับป่าอยู่ร่วมกัน” มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ

1. เพื่อเป็นการเร่งรัดในการป้องกันและแก้ไขปัญหาค้นน้ำลำธารโดยส่งเสริมให้มีการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน
2. เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการใช้ที่ดิน ป่าไม้ และฟื้นฟูสภาพป่าไม้ให้มีความสมบูรณ์ตลอดไป
3. เพื่อเป็นการรณรงค์สร้างจิตสำนึกของประชาชนให้เห็นความสำคัญของพื้นที่ต้นน้ำลำธารและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

การดำเนินการของโครงการจะดำเนินงานในรูปแบบการจัดการลุ่มน้ำแบบผสมผสาน โดยยึดกระแสพระราชดำรัสให้คนอยู่ร่วมกันป่าได้ โดยมี การดำเนินการ ดังนี้

1. ดำเนินการสำรวจข้อมูลพื้นฐานทางด้านกายภาพเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่หมู่บ้านเป้าหมายในพื้นที่ลุ่มน้ำ ปิง วัง ยม น่าน
2. เน้นการประชาสัมพันธ์ในการดำเนินการโดยจัดส่งเจ้าหน้าที่ประสานงานป่าไม้ เข้าไปฝังตัวในหมู่บ้านเพื่อจัดเตรียมองค์กรในชุมชนให้เข้าใจวัตถุประสงค์และเกิดความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาต่างๆโดยพึ่งตนเอง
3. สนับสนุนให้ชาวบ้านในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ คือ การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยจัดสรรที่ดินที่ดินในเขตที่อยู่อาศัยและที่ทำกินให้ชัดเจนถูกต้อง โดยในการจัดการต้องคำนึงถึงระบบนิเวศน์เป็นหลักหากจะเป็นการให้เสื่อมเสียต่อระบบนิเวศน์ให้เคลื่อนย้ายโดยให้ชุมชนเห็นชอบและดำเนินการเองโดยสมัครใจ จัดสรรทรัพยากรและใช้ประโยชน์โดยมีการกำหนดเขตป่าอนุรักษ์ ป่าชุมชน ที่สาธารณะ และกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ให้ชัดเจนและให้ชุมชนรับทราบเพื่อจะได้ใช้ประโยชน์และมีการดูแลได้ถูกต้อง และการกำหนดกฎระเบียบซึ่งจะเป็นการตกลงร่วมระหว่างชุมชน โดยมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐให้คำแนะนำ ซึ่งจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรที่ดิน น้ำ และป่าไม้

4. จัดทำสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การทำการเกษตรและที่อยู่อาศัย และส่งเสริมอาชีพนอกภาคเกษตรให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยต้องคำนึงถึงการใช้ประโยชน์แบบอนุรักษ์ดินและน้ำ
5. ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ชุมชนเป็นผู้ดูแลและรักษาด้วยตนเอง
6. ฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ โดยการปลูกป่าเพิ่มบริเวณพื้นที่ต้นน้ำที่ถูกบุกรุกให้กลับคืนสู่สภาพดีดั้งเดิม เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร

4.1.1.1 การดำเนินการตามแผน

การดำเนินงานตามแผนงานของโครงการรพต. ซึ่งมี 6 แผนงาน ได้แก่ แผนงานการสำรวจ/วิเคราะห์/วางแผน แผนงานการใช้ประโยชน์ที่ดิน แผนงานป้องกันป่า แผนงานฟื้นฟูสภาพต้นน้ำ แผนงานประชาสัมพันธ์ และสร้างจิตสำนึก และแผนงานการติดตามประเมินผล โดยแผนงานดังกล่าวแยกการดำเนินการออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนแรกดำเนินการโดยหน่วยงานท้องถิ่นคือหน่วยจัดการต้นน้ำแม่กำปอง ได้แก่ แผนการสำรวจ/วิเคราะห์/วางแผน โดยทำการสำรวจข้อมูลพื้นฐานทางด้านกายภาพเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่หมู่บ้านเป้าหมายหลัก คือหมู่บ้านบุญแจ่มและหมู่บ้านห้วยเหี้ยด แผนการใช้ประโยชน์ที่ดินในส่วนการดำเนินการได้ดำเนินการได้เฉพาะการอบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้านในหมู่บ้านในด้านการใช้ที่ดินให้เหมาะสมกับสมรรถนะของที่ดินและดำเนินการทำแปลงทดลองทำการเกษตรเชิงอนุรักษ์โดยการส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกไม้ยืนต้นในพื้นที่ลาดชันที่มีการทำไร่ การปลูกแฝกตามแนวระดับความสูง มีการก่อสร้างแปลงเพาะชำเพื่อต้องการส่งเสริมให้ชาวบ้านมีความรู้เกี่ยวกับการเพาะชำกล้าไม้เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเพาะกล้าได้และพึ่งพาตนเอง แผนงานป้องกันป่าและแผนงานฟื้นฟูสภาพต้นน้ำได้ดำเนินงานด้านการลาดตระเวนป้องกันการบุกรุกพื้นที่ต้นน้ำและปลูกป่าในพื้นที่ที่ถูกบุกรุก ส่วนแผนงานที่ดำเนินการโดยสำนักงานโครงการรพต.(ลุ่มน้ำยม) ได้แก่ งานประชาสัมพันธ์และสร้างจิตสำนึก โดยใช้การอบรมสัมมนา การศึกษาดูงานในพื้นที่ที่ชาวบ้านประสบผลสำเร็จในการอนุรักษ์ให้แก่ชาวบ้านและผู้นำชุมชนในพื้นที่ การติดตั้งและจัดทำบอร์ดเพื่อให้ ความรู้ ข้อมูลข่าวสารแก่ชาวบ้านในด้านการเกษตรและเรื่องที่น่าสนใจ การก่อสร้างเวทีชาวบ้านเพื่อให้เป็นที่ชาวบ้านออกมาแสดงความคิดเห็นและพูดคุยกัน และแผนงานการติดตามประเมินผลโดยมีการเข้ามาติดตามการทำงานของเจ้าหน้าที่ประสานงานป่าไม้ ประมาณปีละครั้ง

4.1.1.2 เจ้าหน้าที่ประสานงานโครงการรพด. และความสม่ำเสมอในการปฏิบัติงาน

จากตารางที่ 4.1 ชาวบ้านห้วยเหี้ยคร้อยละ 100 ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมาพบปะชาวบ้านของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ว่า นานๆ ครั้งเจ้าหน้าที่ป่าไม้จะเข้ามาพบปะชาวบ้าน ความสม่ำเสมอของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการมาปฏิบัติหน้าที่มีน้อยมากในการที่จะมาให้ความรู้ต่างๆ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ ประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้านและเข้ามาติดตามงาน แต่จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ให้ความคิดเห็นว่า ชาวบ้านห้วยเหี้ยให้ความสนใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ รพด. น้อยมากจึงทำให้เจ้าหน้าที่ไม่อยากจะเข้ามาที่หมู่บ้าน ส่วนชาวบ้านหมู่บ้านบุญแจ่มร้อยละ 58.2 ซึ่งเป็นชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นเช่นเดียวกับชาวบ้านห้วยเหี้ยว่า นานๆ ครั้งเจ้าหน้าที่ป่าไม้จึงจะเข้ามาพบปะชาวบ้านและมีความสม่ำเสมอในการปฏิบัติงานน้อย ชาวบ้านที่เหลืออีกร้อยละ 41.8 ให้ความคิดเห็นว่า เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้เข้ามาพบปะชาวบ้านบ่อยๆ ถึงเป็นประจำ และมีความสม่ำเสมอในการปฏิบัติงานมาก เนื่องจากชาวบ้านกลุ่มนี้ได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินโครงการรพด.คือได้รับแจกกล้าไม้ผลเพื่อนำไปปลูกในพื้นที่เพาะปลูกที่เป็นที่มีความลาดชันและพื้นที่ทำไร่ และเป็นชาวบ้านที่ให้ความสนใจในโครงการรพด. และสภาพสิ่งแวดล้อมทั้งด้านดิน น้ำ ป่าไม้ ที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เสื่อมโทรมลง ซึ่งมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นของชาวบ้านห้วยเหี้ยและชาวบ้านบุญแจ่มเกี่ยวกับการพบปะเยี่ยมเยียนชาวบ้านของเจ้าหน้าที่ป่าไม้

ชาวบ้าน	จำนวน	ร้อยละการพบปะเยี่ยมเยียนชาวบ้านของเจ้าหน้าที่ป่าไม้			รวม
		เป็นประจำ	บ่อยๆ	นานๆครั้ง	
บ้านห้วยเหี้ย	34	-	-	100	100
บ้านบุญแจ่ม	110	10.0	31.8	58.2	100

กล่าวโดยสรุปชาวบ้านทั้ง 2 หมู่บ้านส่วนใหญ่มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่เข้ามาปฏิบัติงานในโครงการรพด.เข้ามาในหมู่บ้านและพบปะชาวบ้านน้อยมาก ไม่มี ความสม่ำเสมอในการปฏิบัติงาน ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีความเข้าใจและมีความรู้เกี่ยวกับโครงการรพด.และความสำคัญของโครงการรพด.ที่ส่งผลต่อชาวบ้านและชุมชน โดยจะมีชาวบ้านเฉพาะกลุ่มเท่านั้นที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ไปในทางที่ดี คือ มีความคิดเห็นว่าเจ้า

หน้าที่มีความสม่ำเสมอในการทำงานและได้เข้ามาพบปะชาวบ้าน บ่อยๆ ถึงเป็นประจำ อันเนื่องจากชาวบ้านกลุ่มนี้เป็นชาวบ้านที่มีความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชนอย่างใกล้ชิดได้แก่ เครือญาติ และผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้นำชุมชน เมื่อเจ้าหน้าที่เข้ามาติดต่oprะสานงานกับผู้นำชุมชนชาวบ้านกลุ่มนี้ก็จะเข้ามารับฟัง ทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่องโครงการรพด.เป็นอย่างดี รวมถึงชาวบ้านที่ให้ความสนใจและใส่ใจต่อทรัพยากรธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นที่จะเข้ามาติดต่อและสอบถามเจ้าหน้าที่ที่เข้ามาในชุมชน

4.1.1.3 การประชาสัมพันธ์ของโครงการ รพด.

การประชาสัมพันธ์ของโครงการรพด. ซึ่งเป็นแผนงานหนึ่งในการปฏิบัติงานตามโครงการรพด.งานที่ได้ปฏิบัติคือการให้ข้อมูลข่าวสารความรู้ต่างๆ โดยมีการจัดบอร์ดให้ความรู้ด้านป่าไม้และการเกษตรโดยจะเปลี่ยนบอร์ดทุก 2 เดือน จากการสังเกตชาวบ้านให้ความสนใจน้อยอาจเนื่องจากการจัดบอร์ดไม่ดึงดูดใจชาวบ้าน และชาวบ้านมีทักษะในการอ่านหนังสือน้อย การประชาสัมพันธ์โดยมีจัดหน่วยประชาสัมพันธ์ ซึ่งอยู่ในความควบคุมของสำนักงานโครงการรพด.กลุ่มน้ำยม จะทำการประชาสัมพันธ์ในทุกหมู่บ้านในพื้นที่กลุ่มน้ำยม หมู่บ้านหนึ่งๆ หน่วยประชาสัมพันธ์จะได้ประชาสัมพันธ์ปีละไม่เกิน 6 ครั้งหรือสองเดือนต่อหนึ่งครั้ง โดยจะประชาสัมพันธ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับการทำการเกษตรแบบอนุรักษ์ดินและน้ำ ประโยชน์ของป่าไม้ การจัดการพื้นที่ต้นน้ำ และการทำอาชีพนอกภาคการเกษตรซึ่งการประชาสัมพันธ์ที่ได้ดำเนินการมามีจำนวนครั้งน้อยมากและในการประชาสัมพันธ์แต่ละครั้งจะทำการในเวลากลางคืนเวลาประมาณสองทุ่ม โดยมีจำนวนชาวบ้านที่เข้ารับฟังมีจำนวนน้อย เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะยากจนต้องออกทำงานประกอบอาชีพโดยใช้แรงงานเป็นหลักมีอากรเหนื่อยล้าจากการทำงานและต้องการพักผ่อน และในการประชาสัมพันธ์ขาดการติดตามประเมินผลของการประชาสัมพันธ์

4.1.1.4 ความสนใจของชาวบ้านต่อโครงการ รพด.

ชาวบ้านห้วยเหือดและชาวบ้านบุญแจ่มให้ความสนใจในการดำเนินการโครงการรพด.น้อย ข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน โดยชาวบ้านหลายคนไม่เคยได้ยินชื่อโครงการรพด.เลย อันอาจเกิดจากการประชาสัมพันธ์ของโครงการมีน้อยเกินไป ช่วงเวลาที่ประชาสัมพันธ์ไม่ตรงกับเวลาที่ชาวบ้านว่าง และจากการที่ชาวบ้านได้รับฟังข่าวสารจากหอกระจายข่าวของหมู่บ้านว่าจะมีเจ้าหน้าที่ป่าไม้มาประชาสัมพันธ์ จึงขาดแรงจูงใจเนื่องจากเมื่อเอ่ยชื่อว่าเป็นเจ้าหน้าที่ป่าไม้แล้วชาวบ้านจะมีความคิดว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้จะเข้าพูดในเรื่องการห้ามตัดไม้ทำลายป่ากฎหมายป่าไม้ นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ในโครงการรพด.ซึ่งมีหน้าที่ประสานงานกับชาวบ้านใน

หมู่บ้านทำงานขาดประสิทธิภาพ เข้าพื้นที่น้อย ไม่คลุกคลีกับชาวบ้านในหมู่บ้าน ทำให้มีความคุ้นเคยกับชาวบ้านน้อย โดยเจ้าหน้าที่ประสานงานป่าไม้จะให้ความสนใจชาวบ้านเฉพาะกลุ่มเท่านั้น โดยจะสนใจชาวบ้านที่ให้ความสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมเท่านั้น ส่วนชาวบ้านที่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมเจ้าหน้าที่จะให้ความสนใจชาวบ้านกลุ่มนี้น้อยมาก จึงทำให้เกิดช่องว่างขึ้นระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ประสานงานป่าไม้ ทำให้มีชาวบ้านที่สนใจในโครงการรพด.น้อย

4.1.1.5 ผลประโยชน์จากโครงการ รพด.

เป้าหมายหลักของการดำเนินโครงการ รพด.คือ (1) ให้มีป่าในพื้นที่ต้นน้ำ ปิง วัง ยม และน่าน ตามมาตรฐานสากลไม่น้อยกว่าร้อยละ 28 ของพื้นที่ลุ่มน้ำ (2) การดำเนินการตามโครงการใช้หลักการ “คนกับป่าอยู่ร่วมกัน” โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการและแก้ไขปัญหา และ(3)ให้เกิดความสัมพันธ์ที่เข้าใจซึ่งกันและกันในรูปแบบของสามประสาน(ไตรภาคี) คือ รัฐทำงานร่วมกับชาวบ้านโดยมีองค์กรภาคเอกชนและนักวิชาการเข้ามาร่วมประสานงาน และสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการ แต่ในด้านชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต้นน้ำ ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการจะมีทั้งผลประโยชน์ระยะสั้นและผลประโยชน์ระยะยาวผลประโยชน์ระยะสั้นที่ชาวบ้านได้รับคือการได้รับความรู้และความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ ดิน น้ำ การทำการเกษตรแบบอนุรักษ์ดินและน้ำ การพัฒนาคุณภาพชีวิต การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างถูกต้อง ส่วนผลประโยชน์ระยะยาวที่ชาวบ้านได้รับคือการได้พื้นที่ป่าไม้กลับคืนมา การที่มีแหล่งอาหารอย่างอุดมสมบูรณ์ในอนาคต การมีทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ที่สามารถใช้อย่างยั่งยืน การได้มีสัตว์ป่า การที่ได้มีแหล่งนันทนาการสำหรับลูกหลานในอนาคต การที่มีแหล่งที่ใช้เป็นที่ศึกษาหาความรู้ และการที่ประเทศชาติมีพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืนได้ตลอดไป ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะมองแต่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นในทันทีโดยไม่มองถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

สรุปจากการดำเนินโครงการรพด. ชาวบ้านทั้ง 2 หมู่บ้านมีความรู้เกี่ยวกับโครงการรพด.น้อยมาก การดำเนินการได้ผลงานในระดับหนึ่งเท่านั้น กล่าวคือถึงแม้ว่าจะสามารถดำเนินงานตามแผนงานได้ครบถ้วน แต่เป็นการทำงานในลักษณะที่สั่งการมาจากเบื้องบนซึ่งไม่ตรงกับความต้องการของชาวบ้านและชุมชนจึงทำให้ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมน้อย ด้านเจ้าหน้าที่ประสานงานโครงการรพด. มีลักษณะในการทำงานคือชอบให้ชาวบ้านเข้ามาหาโดยจะให้ความสนใจเฉพาะชาวบ้านที่เข้ามาพูดคุยซักถามเท่านั้น โดยไม่พยายามที่จะเข้าไปคลุกคลีกับชาวบ้าน ไม่มีการเข้าไปพักอาศัยอยู่ในหมู่บ้านทำให้ไม่สามารถสร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้านได้ โดยชาวบ้านทั้ง 2 หมู่บ้านส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าเจ้าหน้าที่ประสานงานป่าไม้นาน ๆ ครั้ง จึงเข้ามาพบปะชาวบ้าน และเจ้า

หน้าที่ป่าไม้ที่ทำหน้าที่ประสานกับชาวบ้านของโครงการรพด.ยังขาดความเข้าใจในวัตถุประสงค์ แนวทางการดำเนินงาน และเป้าหมายของโครงการรวมถึงความทุ่มเทในการทำงาน ทำให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ประสานงานไม่ได้ผลงานตามเป้าหมาย ผลทำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ดินน้ำจำนวนน้อย การประชาสัมพันธ์ของโครงการรพด.ก็มีความถี่ในการประชาสัมพันธ์น้อยเกินไป ขาดประสิทธิภาพในการประชาสัมพันธ์ ได้รับความสนใจจากชาวบ้านน้อยและช่วงเวลาที่ใช้ประชาสัมพันธ์ไม่เหมาะสม ด้านความสนใจของชาวบ้านต่อโครงการรพด.ก็มีน้อยโดยชาวบ้านบางคนไม่เคยได้ยินชื่อโครงการรพด.เลย ในเรื่องผลประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการรพด. ชาวบ้านเห็นว่าผลประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการมีน้อย นอกจากชาวบ้านบางกลุ่มที่ได้รับแจกกล้าไม้ผลยืนต้นที่นำไปปลูกตามสวนไร่นา ประโยชน์จากสิ่งก่อสร้างที่ได้สร้างให้หมู่บ้าน ได้แก่ เวกีชาวบ้านและเรือนเพาะชำประจำหมู่บ้าน โดยเฉพาะเรือนเพาะชำซึ่งหลังจากหมดโครงการแล้ว ชุมชนก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์ ส่วนผลประโยชน์ด้านการได้พื้นที่ป่าไม้กลับคืนมา ชาวบ้านกลับมองว่าตนเองเป็นผู้สูญเสียผลประโยชน์ไปคือการสูญเสียพื้นที่ทำกิน ส่งผลให้ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ดินน้ำเป็นจำนวนน้อย แต่ก็นับเป็นจุดเริ่มต้นจุดหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านเริ่มมองปัญหาที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น

4.1.2 การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน

4.1.2.1 เหตุผลของการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน

จากตารางที่ 4.2 ชาวบ้านห้วยเอียด ส่วนใหญ่ร้อยละ 94.12 มีเหตุผลที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ดินน้ำ คือ เพราะอยากเข้าร่วมเนื่องจากเห็นว่าจะเกิดประโยชน์แก่ตนเอง และชุมชนทั้งนี้ชาวบ้านได้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์และผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในระยะสั้นและระยะยาว และยังมีอีก 2 เหตุผลในการมีส่วนร่วม คือ จากความเกรงใจและจากการขอร้อง โดยมีชาวบ้านร้อยละ 2.94 เท่ากัน ซึ่งจากเหตุผลการเข้าไปมีส่วนร่วมของชาวบ้านห้วยเอียดก็เหมือนกับชาวบ้านบุญแจ่มโดยส่วนใหญ่ร้อยละ 92.72 ก็มีเหตุผลในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ดินน้ำ เพราะอยากเข้าร่วมเนื่องจากเห็นว่าจะเกิดประโยชน์แก่ตนเองและชุมชน ส่วนชาวบ้านร้อยละ 1.82 , 0.91 , 0.91 และ 3.64 ได้ให้ความคิดเห็นของการมีส่วนร่วมคือ เพราะความเกรงใจ , การขอร้อง , การได้รับแจกสิ่งของ และ เพราะเข้าใจวัตถุประสงค์ของการเข้าร่วม ตามลำดับ

ตารางที่ 4.2 จำนวนและร้อยละของชาวบ้านห้วยเหียดและชาวบ้านบุญแจ่ม เกี่ยวกับเหตุผลของการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำ

เหตุผลของการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน	บ้านห้วยเหียด		บ้านบุญแจ่ม	
	จำนวน	%	จำนวน	%
1. จากความเกรงใจ	1	2.94	2	1.82
2. จากการขอร้อง	1	2.94	1	0.91
3. จากการได้รับแจกสิ่งของ	-	-	1	0.91
4. เพราะเข้าใจวัตถุประสงค์ของการเข้าร่วม	-	-	4	3.64
5. อยากเข้าร่วมเนื่องจากเห็นว่าจะเกิดประโยชน์แก่ตนเองและชุมชน	32	94.12	102	92.72
รวม	34	100	110	100

สรุปจากการสอบถามเหตุผลในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำ ส่วนใหญ่ของชาวบ้านห้วยเหียดและชาวบ้านบุญแจ่ม บอกเหตุผลในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำเหมือนกันว่าอยากเข้าร่วมเนื่องจากเห็นว่าจะเกิดประโยชน์แก่ตนเองและชุมชน ร้อยละ 94.12 และ 92.72 ตามลำดับ จากข้อมูลแสดงว่าการที่ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำเพราะว่าชาวบ้านมีความเข้าใจและมีความรู้ว่าจะเกิดขึ้นจากกิจกรรมที่เข้าร่วมไม่ว่าจะเป็นการช่วยดับไฟป่า การปลูกป่า การทำแนวกันไฟ การทำการเกษตรเชิงอนุรักษ์ และรวมถึงการร่วมดูแลและป้องกันการบุกรุกทำลายป่าที่จะมีต่อไปในอนาคต

อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ให้ข้อมูลในแนวลึก กลับพบว่า การที่ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้านเป็นจำนวนมากนั้น ชาวบ้านแต่ละคนมีเหตุผลในการเข้าร่วมมากกว่าหนึ่งอย่างกล่าวคือ เหตุผลของการเข้าไปมีส่วนร่วมของชาวบ้านส่วนใหญ่มีเหตุผลประกอบกันสองประการได้แก่ ชาวบ้านมองว่ากิจกรรมที่ทําจะเกิดประโยชน์แก่ตนเองและชุมชนซึ่งตรงกับการศึกษาวิจัยที่ได้จากแบบสอบถาม และการที่ชาวบ้านต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของหมู่บ้าน นั่นคือ ถึงแม้ชาวบ้านจะรู้ว่ากิจกรรมที่ทําจะก่อให้เกิดประโยชน์ตนและชุมชน แต่ชาวบ้านก็ให้ความสำคัญในการทํากิจกรรมของชุมชนน้อยกว่าการทํามาหากินของครอบครัว ชุมชนจึงต้องมีกฎระเบียบของหมู่บ้านซึ่งออกมาโดยชาวบ้านในหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และผู้นำมาใช้เป็นแรงจูงใจให้ชาวบ้านทุกครอบครัวต้องเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ซึ่งเป็นเหตุผลของการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน

4.1.2.2 ขั้นตอนในการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน

ก. ขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา

การศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา เพื่อแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านเข้าใจและมองเห็น สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และมีการนำปัญหาที่เกิดขึ้นมาพูดคุยและหาสาเหตุ จากตารางที่ 4.3 พบว่าชาวบ้านทั้ง 2 หมู่บ้านในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่คำปอง มีการพูดคุยกันในหมู่เพื่อนบ้านถึงการเปลี่ยนแปลง, สาเหตุ, และผลที่เกิดจากขึ้นกับสภาพสิ่งแวดล้อม โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.03 ,1.97 ,1.89 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.65 , 0.67, 0.63 ตามลำดับ โดยชาวบ้านส่วนใหญ่จะพูดคุยถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพสิ่งแวดล้อมมากกว่าที่จะพูดคุยถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นว่าเกิดมาจากสาเหตุใดและเกิดผลกระทบกับชาวบ้านในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไร ทั้งนี้เพราะว่าเมื่อชาวบ้านได้พบเห็นการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นก็จะนำสิ่งที่พบเห็นมาพูดคุยและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่แต่ละคนได้พบเห็นมากันเป็นอย่างมาก โดยมากกว่าที่จะพูดคุยและหาสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้น และชาวบ้านได้พูดคุยถึงผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจำนวนที่น้อยลง เพราะชาวบ้านได้คิดถึงสภาพของสิ่งแวดล้อมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งดิน น้ำ และอากาศ แต่จากสภาพการเปลี่ยนแปลงของสภาพสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นได้ส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของชาวบ้านคือ ความแห้งแล้งที่เกิดขึ้น สภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง การเพาะปลูกได้ผลผลิตน้อยลงในขณะที่ต้องลงทุนสูงขึ้น ซึ่งถ้าปล่อยให้ปัญหาเกิดขึ้นต่อไปโดยไม่มีการแก้ไข คนที่เดือดร้อนที่สุดก็จะเป็นชาวบ้านเองที่ต้องได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และการที่จะจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นให้ประสบผลได้จำเป็นต้องมีการประชุมชาวบ้าน แต่จากค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.54 และ 1.56 และค่า เบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.65 และ 0.65 ตามลำดับ ซึ่งให้เห็นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการที่จะเสนอให้มีการประชุมชาวบ้านและการร่วมแสดงความคิดเห็นในการประชุมน้อยกว่าการพูดคุยระหว่างชาวบ้านด้วยกัน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเมื่ออยู่ในลักษณะการประชุมที่เป็นทางการ จะมีชาวบ้านเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่กล้าแสดงความคิดเห็นและพูดในที่ประชุมในปัญหาของชาวบ้านและชุมชนที่เกิดขึ้น

สำหรับระดับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านบุญแจ่มและชาวบ้านห้วยเอียด ในขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา เมื่อนำมาวิเคราะห์ทางสถิติ ตามตารางที่ 4.3 จากค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.80 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.48 พบว่า ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการต้นน้ำในขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในระดับปานกลาง ซึ่งให้เห็นว่า ชาวบ้านมีความ

รู้เกี่ยวกับปัญหาของสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อชาวบ้านและชุมชน และจะส่งผลกระทบต่อมากขึ้นเรื่อยๆหากไม่มีการแก้ไข โดยชาวบ้านมีการพูดคุยกันถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งหาสาเหตุและผลที่เกิดขึ้น เพราะว่าชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านส่วนใหญ่มีฐานะยากจน มีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่โดยพึ่งพาอาศัยทรัพยากรป่าไม้เป็นหลักแหล่งทำมาหากิน ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเข้าป่าเพื่อเก็บหาของป่า สมุนไพร ลำสัตว์ และตัดไม้ มาใช้ในการดำรงชีวิต เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงกับสิ่งแวดล้อมจนทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนแปลงโดยการเก็บหาของป่ามากขึ้น สมุนไพรมีน้อยลง สัตว์ป่าหายากขึ้นและการตัดไม้เพื่อใช้ประโยชน์ต้องเดินทางไกลขึ้นกว่าที่จได้ไม้มาใช้ประโยชน์ ซึ่งทำให้ชาวบ้านนำปัญหาที่เกิดขึ้นมาปรึกษาหารือและพูดคุยกันอย่างมากขึ้นในเรื่องการเปลี่ยนแปลงของสภาพสิ่งแวดล้อม สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง และผลของการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านและชุมชน ทำให้การมีส่วนของชาวบ้านในขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา อยู่ในระดับปานกลาง แต่เป็นขั้นตอนที่ชาวบ้านบุญแจ่มและชาวบ้านห้วยเหี้ยมมีส่วนร่วมมากที่สุด

แต่จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน กลับพบว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านบุญแจ่มและหมู่บ้านห้วยเหี้ยมมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำในขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในระดับที่สูง เพราะว่าชาวบ้านที่ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เป็นชาวบ้านที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มผู้นำชุมชนและเป็นชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้านในระดับที่สูง กับชาวบ้านที่เป็นกลุ่มที่ให้ความสนใจเป็นอย่างมากเมื่อพบว่ามีคนเข้ามาสอบถามข้อมูลด้านต่างๆ ก็จะเข้ามาให้สัมภาษณ์ ซึ่งทำให้ผลการศึกษาวิจัยเกิดความลำเอียง ทำให้ได้ผลการศึกษาวิจัยจากการสัมภาษณ์สูงกว่าการวิจัยเชิงปริมาณ และข้อคำถามในการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณมีประเด็นในการตอบแบบสอบถามในขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหามากกว่าและแตกต่างจากการสัมภาษณ์ โดยในข้อคำถามในแบบสอบถามจะสอบถามถึงกรณีการเสนอให้มีการจัดประชุมเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะไม่ชอบการแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นทางการ ทำให้มีค่าเฉลี่ยในการตอบแบบสอบถามต่ำ และเมื่อนำค่าเฉลี่ยไปหาระดับการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุ ทำให้ได้ผลการศึกษาต่ำกว่าการสัมภาษณ์ซึ่งไม่ได้สอบถามในกรณีนี้ จากเหตุผลข้างต้นผู้ศึกษาวิจัยได้ใช้ผลการศึกษาเชิงปริมาณเป็นหลักในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา

การมีส่วนร่วม	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. การได้พูดคุยกับเพื่อนบ้านในเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพสิ่งแวดล้อม ล้อมในชุมชนท่าน เช่น ความแห้งแล้ง ไฟป่า	2.03	0.65
2. การได้พูดคุยกับเพื่อนบ้านถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของสภาพสิ่งแวดล้อม	1.97	0.67
3. การพูดคุยถึงผลของการเปลี่ยนแปลงในเรื่องดังกล่าวกับเพื่อนบ้าน	1.89	0.63
4. การมีส่วนร่วมเสนอให้มีการประชุมชาวบ้านในเรื่องสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม	1.54	0.65
5. การได้เข้าร่วมประชุม และร่วมแสดงความคิดเห็นถึงสาเหตุในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว	1.56	0.65
รวมการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา	1.80	0.48

ข. ขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหา

ในขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหา จากตารางที่ 4.4 จากค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.54 ,1.47 และ 1.49 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.65 ,0.60 และ0.69 ตามลำดับ ในข้อความที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหา ไม่ว่าจะเป็นการร่วมกับเพื่อนบ้านปรึกษาหาแนวทางแก้ไขปัญหา การร่วมนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา และการเลือกตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ไขปัญหา โดยชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเห็นในทำนองเดียวกัน โดยมีส่วนร่วมในการวางแผนเป็นจำนวนน้อย จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นถึง ความเชื่อมั่นของชาวบ้านในตัวผู้นำและระบบการปกครองของชุมชน ซึ่งเกิดจากการเป็นเครือญาติกันของชาวบ้านในหมู่บ้าน มีความรู้จักสนิทสนมกัน รวมถึงการยอมรับและไว้วางใจในผู้นำชุมชนเป็นอย่างมาก ผู้นำชุมชนเป็นผู้ได้รับเลือกตั้งจากชาว

บ้านในชุมชนให้ทำหน้าที่ปกครอง และเป็นตัวแทนชาวบ้านในการทำหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกๆ เรื่อง โดยการแก้ไขปัญหาจะมีคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกันประชุม กันกรองปรึกษา และวางแผนในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาขึ้นกับสภาพสิ่งแวดล้อมและชาวบ้านได้นำปัญหามาให้ผู้เฒ่าชุมชนร่วมกันวางแผนแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวางแผนแก้ไขปัญหาจำนวนน้อย

พิจารณาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหา จากตารางที่ 4.4 ซึ่งให้เห็นว่า ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำในขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหาในระดับต่ำ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.50 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.55) แสดงว่า ชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหาจำนวนน้อย ทั้งนี้เป็นเพราะว่าชาวบ้านได้มอบหมายหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาให้แก่ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่ทำหน้าที่แทนชาวบ้าน โดยชาวบ้านมีความเชื่อมั่นในระบบการปกครอง ประกอบกับมีความไว้วางใจในตัวผู้นำและกลุ่มผู้นำชุมชน เมื่อชาวบ้านพบเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม จะนำปัญหาที่พบเห็นที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมมาพูดคุยกันและจะแจ้งให้หัวหน้าหมวด ผู้อาวุโส กรรมการหมู่บ้านและผู้นำทราบเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น โดยให้หัวหน้าหมวด ผู้อาวุโส กรรมการหมู่บ้านและผู้นำชุมชนร่วมกันประชุมและวางแผนแก้ไขปัญหา เพื่อจัดหาแนวทางหรือจัดทำกิจกรรมและโครงการต่างๆ เพื่อการแก้ไขปัญหา โดยชาวบ้านได้มอบหมายหน้าที่ในการดำเนินการหาแนวโน้แก้ไขปัญหา ให้แก่ผู้นำชุมชน หัวหน้าหมวด ผู้อาวุโส และกรรมการหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหาในระดับต่ำ

และผลจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ให้ข้อมูลพบในทำนองเดียวกันว่า การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำในขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหาอยู่ในระดับต่ำเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เกิดจากชาวบ้านมองว่าการทำงานในการวางแผนแก้ไขปัญหาเป็นหน้าที่ของกรรมการหมู่บ้านและผู้นำชุมชนที่ตนเองได้เลือกตั้งและชาวบ้านได้มอบหมายให้ผู้เฒ่าชุมชนทำงานแทนตนเอง โดยอยู่บนรากฐานของความเชื่อมั่นและไว้วางใจในตัวผู้นำชุมชน

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในขั้นตอนการวางแผนแก้ไข้ปัญหา

การมีส่วนร่วม	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. การได้ร่วมกับเพื่อนบ้านปรึกษาหาทางแก้ไข้ปัญหา	1.54	0.65
2. การได้ร่วมเสนอแนวทางแก้ไข้ปัญหา	1.47	0.60
3. การได้ร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ไข้ปัญหา	1.49	0.69
รวมการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนแก้ไข้ปัญหา	1.50	0.55

ก. ขั้นตอนการปฏิบัติงานตามแผน

หลังจากที่ชาวบ้านมีการร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชน และมีการวางแผนแก้ไข้ปัญหาแล้ว ขั้นตอนที่ต้องดำเนินการต่อไปคือขั้นตอนการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนและรวมถึงการร่วมลงทุนในการปฏิบัติงานในการแก้ไข้ปัญหา พิจารณาจากตารางที่ 4.5 ในข้อความในเรื่องการลงมือปฏิบัติที่ใช้แรงงานของชาวบ้าน ได้แก่ การไปร่วมปลูกป่า การปลูกแฝกในวันสำคัญหรือเป็นโครงการที่ชุมชนจัดขึ้น การไปร่วมทำแนวกันไฟ และการไปร่วมดับไฟป่า จากค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.24 , 1.88 และ 1.87 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.65 , 0.71 และ 0.72 ตามลำดับ จะเห็นว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ได้ร่วมปฏิบัติงานปลูกป่าและปลูกแฝกเป็นจำนวนมาก โดยมากกว่าการร่วมทำแนวกันไฟและการไปร่วมดับไฟ แสดงว่าหลังจากที่กลุ่มผู้นำชุมชนได้ร่วมปรึกษาหารือและได้วางแผนการปฏิบัติงานแล้ว และได้นำแผนงานบอกกับชาวบ้านแล้ว ชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติงานตามแผนงานที่กรรมการหมู่บ้านหรือผู้นำหมู่บ้านกำหนด ถึงแม้ว่าในขั้นตอนการวางแผนแก้ไข้ปัญหาชาวบ้านจะมีส่วนร่วมในระดับต่ำก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจากชาวบ้านมีความเชื่อมั่นในระบบการปกครองและกฎระเบียบข้อบังคับของหมู่บ้าน โดยกฎระเบียบของหมู่บ้านสร้างขึ้นมาเพื่อให้ชาวบ้านมีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันทำงานทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและการฝ่าฝืนกฎระเบียบของหมู่บ้านจะถูกลงโทษโดยบทลงโทษระเป็นการโดนปรับเงิน และถูกตัดสิทธิ์ในการได้รับความช่วยเหลือ ในข้อความการช่วยเหลือชุมชนในด้าน การเงิน วัสดุการดำเนินงาน และพาหนะที่ใช้ในการดำเนินงาน พบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีความสามารถให้การช่วยเหลือด้านนี้ โดยมีชาวบ้านส่วนน้อยที่มีความสามารถช่วยเหลือด้าน การเงิน วัสดุ และยานพาหนะได้ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของชาวบ้านว่าชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะยากจน รายได้น้อย ไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะมาสนับสนุน

ด้านการเงิน วัสดุ และยานพาหนะในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของชุมชน แต่ชาวบ้านจะเข้ามามีส่วนร่วมโดยการใช้จ่ายแรงงานในการดำเนินกิจกรรมที่ชุมชนได้กำหนดขึ้นเป็นจำนวนมาก

แต่จากการพิจารณาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในขั้นตอนการปฏิบัติงานตามแผนจากตารางที่ 4.5 ได้ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.74 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.45 แสดงว่าชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำในขั้นตอนการปฏิบัติงานตามแผนในระดับปานกลาง เพราะว่าชาวบ้านเชื่อมั่นในแผนงานหรือโครงการที่กำหนดมาโดยตัวแทนชาวบ้าน ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน รวมถึงคณะกรรมการหมู่บ้านจะทำให้เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนและตนเองมากกว่าแผนงานหรือโครงการของส่วนราชการต่าง ๆ ที่ได้เข้ามาดำเนินการในพื้นที่หมู่บ้านโดยส่วนราชการต่างๆไม่ได้ทราบถึงความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้านและชุมชน และชาวบ้านยังถูกบังคับให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบต่างๆที่หมู่บ้านได้ออกกฎระเบียบมา แม้บางครั้งจะมีการละเมิดหรือไม่ปฏิบัติตามกฎบ้าง แต่ชาวบ้านไม่มีความสามารถในการให้ความช่วยเหลือชุมชนในด้านการเงิน วัสดุ ยานพาหนะทั้งนี้ เป็นเพราะสาเหตุหลักคือชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะยากจนมาก จึงทำให้ค่าเฉลี่ยในการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำในการดำเนินกิจกรรมทั้ง 6 กิจกรรมมีค่าเฉลี่ยน้อยลง ทำให้ระดับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านอยู่ในระดับปานกลาง

อย่างไรก็ตามจากการสังเกตและสัมภาษณ์ชาวบ้านกลับพบว่าผลการสัมภาษณ์ในขั้นตอนนี้เป็นไปในทำนองเดียวกับการสัมภาษณ์ในขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุ นั่นคือผลจากการสัมภาษณ์ได้ระดับการมีส่วนร่วมที่สูงว่าผลการศึกษาเชิงปริมาณ เนื่องจากเกิดความลำเอียงในการสัมภาษณ์ เพราะว่าชาวบ้านที่มาให้ข้อมูลมีความใกล้ชิดกับผู้นำและได้ร่วมในกิจกรรมของชุมชนเป็นอย่างมากกับชาวบ้านที่ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เมื่อพบว่ามีคนเข้ามาสอบถามข้อมูลด้านต่างๆก็จะเข้ามาให้สัมภาษณ์ ทำให้พบผลจากการสัมภาษณ์ว่าชาวบ้านมีส่วนร่วมในขั้นตอนการปฏิบัติตามแผนในระดับที่สูง โดยการสัมภาษณ์ชาวบ้านจะกล่าวถึงเฉพาะกรณีการใช้จ่ายแรงงานในการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมต่างๆของชุมชน ซึ่งชาวบ้านจะเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้งเรือน ส่วนการศึกษาเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามในขั้นตอนการปฏิบัติงานตามแผนจะรวมถึงการร่วมลงทุนในการปฏิบัติงานตามแผนด้วย คือ การร่วมลงทุนด้านการเงิน วัสดุ และยานพาหนะ ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะตอบแบบสอบถามข้อนี้ว่ามีส่วนร่วมในระดับต่ำ เมื่อนำค่าที่ได้มาหาค่าเฉลี่ยทำให้ผลการศึกษามีการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในขั้นตอนการปฏิบัติตามแผนอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งได้ค่าที่ต่ำกว่าการสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาวิจัยใช้ผลการศึกษาเชิงปริมาณมาเป็นผลของการศึกษาครั้งนี้

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในขั้นตอนการปฏิบัติงานตามแผน

การมีส่วนร่วม	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. การไปร่วมปลูกป่า ปลูกแฝกในวันสำคัญต่างๆหรือ โครงการต่างๆที่ชุมชนจัดขึ้น	2.24	0.65
2. การไปร่วมทำแนวกันไฟรอบพื้นที่ป่าไม้ในบริเวณหมู่บ้าน	1.88	0.71
3. การไปร่วมดับไฟป่า เมื่อเกิดไฟป่าบริเวณพื้นที่ป่าไม้	1.87	0.72
4. การได้ช่วยสอดส่องดูแลผู้ที่เข้าไปในป่า	1.65	0.71
5. การช่วยเหลือด้านการเงิน ในกิจกรรมการจัดการพื้นที่ต้นน้ำที่ชุมชนได้ดำเนินการ	1.36	0.57
6. การช่วยเหลือด้านวัสดุ เช่น มีด จอบ ขวาน และยานพาหนะ ในกิจกรรมการจัดการพื้นที่ต้นน้ำของชุมชน	1.46	0.60
รวมการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการปฏิบัติตามแผน	1.74	0.45

ง. ขั้นตอนการติดตามประเมินผลงาน

การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในขั้นตอนการติดตามประเมินผลงาน เป็นขั้นตอนที่ต้องใช้ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์ ในการติดตามประเมินผลในการปฏิบัติงานของชาวบ้านตามแผนงานที่กำหนด จากตารางที่ 4.6 ในข้อความ การติดตามดูแลร่วมตรวจสอบการทำแนวกันไฟ การร่วมตรวจสอบการดับไฟ การร่วมเก็บข้อมูลการทำงานตามแผนงานการจัดการพื้นที่ต้นน้ำ การประเมินผลสำเร็จของการทำงานตามแผนงานหรือโครงการการจัดการพื้นที่ต้นน้ำที่ชุมชนกำหนดในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม การร่วมเสนอแนะและการหามาตรการและแผนงานเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการทำงาน และการร่วมประเมินผลรวมของแนวทางแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น จากค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.31 , 1.41 , 1.31 , 1.31 , 1.36 และ 1.37 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.57 , 0.60 , 0.57 , 0.54 , 0.63 และ 0.60 ตามลำดับ ซึ่งให้เห็นว่าชาวบ้านส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการทำงานด้านต่างๆ ข้างต้นในจำนวนน้อยมาก เพราะว่าชาวบ้านส่วนใหญ่มองว่า งานด้านการตรวจสอบการทำงานหรือการติดตามประเมินผลงานเป็นงานที่ต้องดำเนินการโดยผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส หัวหน้าหมวดและกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้การ

ยอมรับนับถือในความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ ชาวบ้านจึงมองว่างานด้านการติดตาม ประเมินผลควรเป็นงานของกลุ่มผู้นำ ทำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมจำนวนน้อย

พิจารณาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในขั้นตอนการติดตามประเมินผล จากตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.34 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.47 แสดงว่าชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ดินน้ำในขั้นตอนการติดตามประเมินผลในระดับต่ำ เนื่องจากชาวบ้านมองว่าการทำงานในด้านการติดตามประเมินผล เป็นงานที่ต้องใช้บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ในการทำงานซึ่งได้แก่ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส กรรมการหมู่บ้าน ประกอบกับชาวบ้านมีความเชื่อมั่นและไว้วางใจในกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส ว่ามีความสามารถในการติดตามและประเมินผล งานต่างๆ ที่ดำเนินการตามแผนงานที่กรรมการหมู่บ้านกำหนดออกมาและชาวบ้านได้มอบหมายหน้าที่ในการจัดการปัญหารวมถึงการตรวจสอบผลการทำงานให้แก่กลุ่มผู้นำชุมชนและกรรมการหมู่บ้านแล้ว ทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ดินน้ำในขั้นตอนการติดตามประเมินผลในระดับต่ำ

แต่จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ให้ข้อมูลกลับพบว่า ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ดินน้ำในขั้นตอนการติดตามประเมินผลในระดับปานกลาง ซึ่งผลการศึกษาวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นไปทำนองเดียวกับการสัมภาษณ์ในขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุ และขั้นตอนการปฏิบัติตามแผน ซึ่งพบว่าผลจากการสัมภาษณ์ได้ระดับการมีส่วนร่วมสูงกว่าผลการศึกษาเชิงปริมาณ เนื่องจากเกิดความลำเอียงในการสัมภาษณ์ เพราะว่าชาวบ้านที่มาให้ข้อมูลมีความใกล้ชิดกับผู้นำและได้ร่วมในกิจกรรมของชุมชนเป็นอย่างมากกับชาวบ้านที่ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เมื่อพบว่ามีคนเข้ามาสอบถามข้อมูลด้านต่างๆก็จะเข้ามาให้สัมภาษณ์ ทำให้ได้ผลจากการสัมภาษณ์ว่าชาวบ้านมีส่วนร่วมในขั้นตอนการติดตามประเมินผลในระดับปานกลาง โดยการศึกษาเชิงปริมาณได้ผลการศึกษามีการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในขั้นตอนการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านจากการศึกษาเชิงปริมาณต่ำกว่าการสัมภาษณ์ จากเหตุผลข้างต้นผู้ศึกษาวิจัยใช้ผลการศึกษาเชิงปริมาณมาเป็นผลของการศึกษาครั้งนี้

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในขั้นตอนการติดตามประเมินผล

การมีส่วนร่วม	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1.การไปติดตามดูและร่วมตรวจสอบการทำแนวกันไฟ	1.31	0.57
2 การไปร่วมตรวจสอบการดับไฟของชุมชน	1.41	0.60
3.การร่วมเก็บข้อมูลของการทำงานตามแผนงานการจัดการพื้นที่ต้นน้ำ	1.31	0.57
4.การได้ร่วมประเมินผลสำเร็จการทำงานตามแผนงานหรือโครงการการจัดการพื้นที่ต้นน้ำที่ชุมชนกำหนดในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น	1.31	0.54
5.การร่วมกันเสนอแนะมาตรการและแผนงานเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการทำงาน	1.36	0.63
6. การร่วมประเมินผลรวมของแนวทางแก้ไขปัญหาล้อมที่เกิดขึ้น	1.37	0.60
รวมการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการติดตามประเมินผล	1.34	0.47

จ. ภาพรวมของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในทุกขั้นตอนในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำในพื้นที่ต้นน้ำแม่คำปอง

การพิจารณาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำของชาวบ้านบ้านบุญแจ่มและบ้านห้วยเหียดในทุกขั้นตอน จากตารางที่ 4.7 การมีส่วนร่วมของชาวบ้านทั้ง 2 หมู่บ้านในขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา และขั้นตอนการปฏิบัติตามแผนงาน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.80 ,1.74 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.48 ,0.45 ตามลำดับ แสดงว่ามีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางทั้งสองขั้นตอนในการมีส่วนร่วม ส่วนในขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหา และขั้นตอนการติดตามประเมินผล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.50 ,1.34 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.55 ,0.47 ตามลำดับ นั่นคือชาวบ้านมีส่วนร่วมในสองขั้นตอนนี้ในระดับต่ำ เนื่องจากในขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหานั้น เมื่อชาวบ้านพบเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมแล้ว ได้มีการพูดจาปรึกษาหารือกันถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นอย่างมาก แต่ชาวบ้านไม่กล้านำเสนอปัญหาที่เกิดในที่ประชุม ทำให้การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในขั้นตอนนี้อยู่ในระดับปานกลาง จากนั้นชาวบ้านจะนำปัญหาล้อมที่เกิดขึ้นไปแจ้งและปรึกษาหารือกับผู้นำชุมชน ผู้

อาวุโส กรรมการหมู่บ้าน เพื่อให้ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส กรรมการหมู่บ้านร่วมประชุมปรึกษาหารือ เพื่อหาแนวทางในการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมในขั้นตอนการวางแผนแก้ไข ปัญหา และเนื่องชาวบ้านไม่ชอบที่จะออกความคิดเห็นในที่ประชุมรวมถึงชาวบ้านได้มอบหมาย หน้าที่ในการแก้ไขปัญหาก็กับผู้นำชุมชนแล้ว จึงทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน แก้ไขปัญหาในระดับต่ำ เพราะระบบสังคมที่เกิดจากความเป็นเครือญาติ ทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านรู้จักสนิทสนมและไว้วางใจกัน นำไปสู่ระบบการปกครองของชุมชนที่ปกครองด้วยเครือญาติที่เป็นผู้ ใหญ่หรือบุคคลที่เป็นเครือญาติที่มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์ โดยได้รับเลือกตั้งจาก ชาวบ้านให้เข้ามาทำหน้าที่ในการปกครองคือเป็นผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ปกครอง ดูแล แก้ไขปัญหาที่ เกิดขึ้น ส่วนขั้นตอนการปฏิบัติงานตามแผน ชาวบ้านมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากชาวบ้านเชื่อมั่นในการตัดสินใจของผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส กรรมการหมู่บ้านในการดำเนินกิจ กรรมเพื่อแก้ไขปัญหาล้อมรอบที่เกิดขึ้น จึงได้ร่วมกันทำงานตามที่กลุ่มผู้นำชุมชนจัดทำแนวทาง แก้ไขปัญหา และชาวบ้านยังถูกปกครองให้อยู่ในกฎระเบียบของหมู่บ้าน จึงต้องร่วมกันทำงานใน ขั้นตอนนี้เป็นอย่างมากกว่าในขั้นตอนอื่นๆ เพราะถ้าไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านก็ จะถูกกรรมการหมู่บ้านปรับเงินและถูกตัดสิทธิ์ในการได้รับความช่วยเหลือที่เข้ามาในหมู่บ้าน แต่ ชาวบ้านไม่มีความสามารถในการร่วมลงทุนในการปฏิบัติตามแผนงานได้แก่การช่วยเหลือชุมชนใน ด้านการเงิน วัสดุ และยานพาหนะ ทำให้ระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง สุดท้ายในขั้น ตอนการติดตามประเมินผล ชาวบ้านมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้อยู่ในระดับต่ำ เพราะชาวบ้านมองว่า บุคคลที่จะทำงานในการติดตามประเมินผล ต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบ การณ์ ซึ่งในชุมชนบุคคลที่มีคุณสมบัติเช่นนี้ ก็คือบุคคลในกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส และกรรมการ หมู่บ้านที่ชาวบ้านมีความเชื่อมั่นและเชื่อใจ ทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในขั้นตอนการติดตาม ประเมินผลในระดับต่ำ

ภาพรวมของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการต้นน้ำในสี่ขั้นตอนของการ มีส่วนร่วม จากตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ยมีค่าเท่ากับ 1.59 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.39 แสดงให้เห็นว่า ภาพรวมของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านบ้านห้วยเหือดและชาวบ้านบ้านบุญแจ่มใน การจัดการพื้นที่ต้นน้ำแม่คำปองอยู่ใน ระดับต่ำ เพราะว่า การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการ พื้นที่ต้นน้ำในขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหาและขั้นตอนการติดตามประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ ชาวบ้านมีส่วนร่วมในระดับที่ต่ำมากโดยมีค่าเฉลี่ย 1.50 และ 1.34 ตามลำดับ แต่การมีส่วนร่วมใน ขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาและขั้นตอนการปฏิบัติตามแผน ชาวบ้านมีส่วนร่วม ในระดับปานกลางที่ค่อนข้างต่ำ โดยมีค่าเฉลี่ย 1.80 และ 1.74 ตามลำดับ ซึ่งเมื่อนำมาหาค่าเฉลี่ยใน ภาพรวมของการมีส่วนร่วมแล้ว ทำให้ผลของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำ

อยู่ในระดับต่ำ นอกจากนี้จากการสังเกตและการที่ได้สอบถามพูดคุยกับชาวบ้านแล้ว ยังพบว่าการที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ดินน้ำในระดับต่ำ มีเหตุผลหลายประการ คือ ประการแรก ชาวบ้านมองปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องของรัฐบาลที่จะต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ชาวบ้านมองว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นของรัฐไม่ใช่ของคนเองและชุมชน ดังนั้นชาวบ้านจึงหวังช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาเป็นของตนเองให้ได้มากที่สุด นอกจากนี้ชาวบ้านยังมองว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญน้อยกว่าปัญหาการดำรงชีวิตของครอบครัว จึงให้ชาวบ้านมีความสนใจในปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นน้อยด้วย ประการที่สอง เจ้าหน้าที่ประสานป่าไม้ มีความรู้ ความตั้งใจ ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของการทำงานไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถทำงานให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ และเจ้าหน้าที่ประสานงานป่าไม้ยังขาดการทุ่มเทในการทำงาน เนื่องจากเจ้าหน้าที่ประสานงานป่าไม้เป็นลูกจ้างชั่วคราวที่ยังไม่ได้รับการบรรจุให้เป็นลูกจ้างประจำหรือข้าราชการ จึงทำงานเพื่อคอยโอกาสหางานใหม่ที่ดีกว่า มีความมั่นคงมากกว่า และมีความก้าวหน้าในการทำงานมากกว่างานป่าไม้ที่ทำอยู่ ประการที่สาม เกิดจากระบบสังคมของชุมชนที่เป็นระบบเครือญาติ ชาวบ้านในชุมชนมีความใกล้ชิด รู้จักและสนิทสนมกันมาก มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจกัน ส่งผลต่อระบบการปกครองที่มีการเลือกตั้งโดยคนในชุมชน เลือกตั้งได้ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส และกรรมการหมู่บ้าน เป็นเครือญาติกัน ทำให้ได้รับความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากคนในชุมชน ดังนั้นเมื่อมีการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ชาวบ้านจะให้นำชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจแทนชาวบ้าน ประการที่สี่ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ไม่มีเวลามาร่วมในกิจกรรมของชุมชน เพราะต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการประกอบอาชีพหารายได้มาใช้ในการดำรงชีวิต เพื่อเป็นค่าอาหาร ค่ารักษาพยาบาล ค่าเล่าเรียนบุตรและค่าเครื่องอำนวยความสะดวก เพื่อให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีสุขสบาย และประการสุดท้าย งานหรือโครงการที่ดำเนินงานโดยรัฐเป็นงานที่เกิดจากการสั่งการจากเบื้องบน ซึ่งไม่ได้เกิดจากความต้องการของชาวบ้านและชุมชน ชาวบ้านจึงไม่ค่อยให้ความสำคัญและเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานน้อย ทำให้ระดับการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ดินน้ำในพื้นที่ดินน้ำแม่คำปองมี ระดับต่ำ

อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในภาพรวมของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ดินน้ำ กลับพบว่าชาวบ้านมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง โดยในขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา และขั้นตอนการปฏิบัติตามแผน ชาวบ้านมีส่วนร่วมในระดับสูง ในขั้นตอนการติดตามประเมินผล ชาวบ้านมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง และในขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหา ชาวบ้านมีส่วนร่วมในระดับต่ำ ทั้งนี้เพราะว่าในการสัมภาษณ์เกิดความลำเอียงเนื่องจากชาวบ้านที่มาให้ข้อมูลมีความใกล้ชิดกับกลุ่มผู้นำชุมชนและได้ร่วมในกิจกรรมของชุมชนเป็นอย่างมากกับชาวบ้านที่ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เมื่อพบว่ามีคนเข้ามาสอบถามข้อมูลด้าน

ต่างๆก็จะเข้ามาให้สัมภาษณ์ ทำให้ได้ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์สูงกว่าการศึกษาเชิงปริมาณ ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้ใช้ผลการศึกษาเชิงปริมาณมาเป็นผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำในขั้นตอนต่างๆของการมีส่วนร่วมและภาพรวมของการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการมีส่วนร่วม
1.ขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุ	1.80	0.48	ปานกลาง
2.ขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหา	1.50	0.55	ต่ำ
3.ขั้นตอนการปฏิบัติตามแผน	1.74	0.45	ปานกลาง
4.ขั้นตอนการติดตามประเมินผล	1.34	0.47	ต่ำ
ภาพรวมของการมีส่วนร่วม	1.59	0.39	ต่ำ

4.2 ผลของปัจจัยในด้านต่างๆ ต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำ และการทดสอบสมมติฐาน

การศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่คำปอง ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน และทดสอบสมมติฐานที่ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างปัจจัยในด้านต่าง ๆ กับการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน มีรายละเอียด ดังนี้

4.2.1 ปัจจัยด้านการยอมรับและไว้วางใจในตัวผู้นำ

การดำเนินกิจกรรมหรือโครงการที่มีการริเริ่มขึ้นมาใหม่ ทั้งจากภาครัฐหรือภาคเอกชนให้สามารถดำเนินการในชุมชนหรือหมู่บ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ดำเนินโครงการต้องเข้าไปขอความร่วมมือกับผู้นำชุมชน ผู้นำอาวุโส และกรรมการหมู่บ้าน โดยต้องไปชี้แจงทำความเข้าใจให้ผู้นำชุมชนได้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการนั้นๆ เพื่อให้ผู้นำชุมชนนำเรื่องดังกล่าวไปชี้แจงและทำความเข้าใจให้ชาวบ้านทราบและเข้าใจในการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน จากตารางที่ 4.8 ในเรื่องการยอมรับและไว้วางใจในตัวผู้นำ แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ร้อยละ 74.31 มีการยอมรับและไว้วางใจผู้นำในระดับมาก ชาวบ้านร้อยละ 23.61 มี

การยอมรับและไว้วางใจในผู้นำในระดับปานกลาง และมีชาวบ้านเพียงร้อยละ 2.08 ที่มีการยอมรับและไว้วางใจผู้นำในระดับที่น้อย เพราะว่าจากระบบสังคมที่ชาวบ้านในหมู่บ้านเป็นเครือญาติกัน รู้จัก สนิทสนม เชื่อใจกัน นำไปสู่ระบบการปกครองที่ชาวบ้านจะเลือกผู้นำที่เป็นเครือญาติและเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ เป็นคนดี มีความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์ เป็นที่ยอมรับและไว้วางใจ มาเป็นผู้นำของตน เมื่อเลือกผู้นำได้แล้วชาวบ้านจะเชื่อฟัง ให้ความเคารพ ยินยอมปฏิบัติตามและยอมรับและไว้วางใจในตัวผู้นำในระดับมาก

ตารางที่ 4.8 จำนวนและร้อยละของระดับการยอมรับและไว้วางใจในตัวผู้นำของชาวบ้าน

ระดับการยอมรับและไว้วางใจผู้นำของชาวบ้าน	จำนวน	ร้อยละ
1.มาก	107	74.31
2.ปานกลาง	34	23.61
3.น้อย	3	2.08
รวม	144	100.00

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบหาความแตกต่างจากสมมติฐาน“ ชาวบ้านที่ยอมรับและไว้วางใจในตัวผู้นำต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำแตกต่างกัน” โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 พิจารณาจากตารางที่ 4.9 พบว่าชาวบ้านใน 2 หมู่บ้านคือ บ้านบุญแจ่มและบ้านห้วยเอียดที่มีการยอมรับและไว้วางใจในตัวผู้นำแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่คำปอง ในขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา และขั้นตอนการปฏิบัติตามแผนไม่แตกต่างกัน ส่วนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหาและขั้นตอนการติดตามประเมินผลมีความแตกต่างกัน เพราะว่าในขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาและในขั้นตอนการปฏิบัติตามแผน ชาวบ้านมีส่วนร่วมในระดับปานกลางแสดงว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำในขั้นตอนนี้มากกว่าในขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหา และขั้นตอนการประเมินผลที่มีระดับการมีส่วนร่วมในระดับต่ำ ทั้งนี้เกิดจากชาวบ้านส่วนใหญ่ให้การยอมรับและไว้วางใจในตัวผู้นำมาก จึงได้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนดังกล่าวตามที่ผู้นำชุมชนบอก/สั่ง/ขอร้อง/ขอความร่วมมือต่อชาวบ้านเป็นจำนวนมาก เป็นผลทำให้การมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่ยอมรับและไว้วางใจในตัวผู้นำแตกต่างกัน ในขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา และขั้นตอนการปฏิบัติตามแผนไม่มีความแตกต่างตามนัยสำคัญ ส่วนในขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหา

และขั้นตอนการติดตามประเมินผล ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเข้ามามีส่วนร่วมในระดับที่ต่ำนั้นคือ ถึงแม้ว่าชาวบ้านจะยอมรับและไว้วางใจในตัวผู้นำต่างกัน แต่ชาวบ้านมีความเข้าใจว่าการทำงานในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในทั้งสองขั้นตอนนี้ ชาวบ้านได้มอบหมายให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีหน้าที่ทำงานแทนชาวบ้านเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากกว่า เนื่องจากกลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส หัวหน้าหมวด และกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่ชาวบ้านให้การยอมรับและไว้วางใจมากเป็นผู้มีความรู้และความสามารถมากกว่าชาวบ้าน ทำให้การมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่ยอมรับและไว้วางใจในตัวผู้นำแตกต่างกัน ในขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหาและขั้นตอนการติดตามประเมินผลมีความแตกต่างกัน การเปรียบเทียบภาพรวมของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่ยอมรับและไว้วางใจในตัวผู้นำแตกต่างกัน พบว่ามีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำไม่แตกต่างกันก็เป็นเช่นนี้เพราะว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะยอมรับและไว้วางใจในตัวผู้นำมาก แต่การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำอยู่ระดับต่ำ เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ไม่มีเวลาเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของชุมชนเพราะต้องทำงานหาเงินมาใช้จ่ายในครอบครัวเพื่อให้ครอบครัวมีความสุขคดอยจะเข้ามามีส่วนร่วมในกรณีที่จะถูกถูกระเบียบของหมู่บ้านลงโทษเท่านั้นจึงทำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมระดับต่ำ และชาวบ้านมองปัญหาที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องไกลตัวมากกว่าการมีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในครอบครัวให้ดีขึ้น จึงไม่สนใจที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชน

ตารางที่ 4.9 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำระหว่างชาวบ้านที่ยอมรับและไว้ใจในตัวผู้นำแตกต่างกัน

การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน	df	S.S	M.S.	F	Sig.
1. ขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา					
ระหว่างกลุ่ม	2	27.63	13.81	2.45	0.09
ภายในกลุ่ม	141	792.37	5.62		
รวม	143	820.00	5.73		
2. ขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหา					
ระหว่างกลุ่ม	2	21.52	10.76	4.16	0.02
ภายในกลุ่ม	141	364.48	2.58		
รวม	143	386.00	2.70		
3. ขั้นตอนการปฏิบัติตามแผน					
ระหว่างกลุ่ม	2	7.34	3.67	0.51	0.60
ภายในกลุ่ม	141	1,018.31	7.22		
รวม	143	1,025.66	7.17		
4. ขั้นตอนการติดตามประเมินผล					
ระหว่างกลุ่ม	2	51.26	25.63	3.38	0.04
ภายในกลุ่ม	141	1,068.30	7.58		
รวม	143	1,119.56	7.83		
5. ภาพรวมของการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน					
ระหว่างกลุ่ม	2	233.01	116.50	1.96	0.14
ภายในกลุ่ม	141	8,360.32	59.29		
รวม	143	8,593.33	60.09		

4.2.2 ปัจจัยด้านการทำงาน/ไม่ได้ทำงานกับหน่วยงานป่าไม้

พื้นที่ลุ่มน้ำแม่คำปองมีหน่วยจัดการต้นน้ำแม่คำปอง ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของกรมป่าไม้ เข้ามาดำเนินงานในด้านการจัดการพื้นที่ต้นน้ำตั้งแต่ปี พ.ศ.2532 โดยได้ดำเนินงานฟื้นฟูป่าไม้ในพื้นที่ต้นน้ำที่ถูกบุกรุกแผ้วถางเพื่อทำไร่ งานดูแลและป้องกันพื้นที่ที่ยังคงสภาพป่าสมบูรณ์ไว้ งาน

ป้องกันไฟฟ้า ในการดำเนินงานนั้นได้รับชาวบ้านมาเป็นคนงานและทำงานในการปลูกป่าและดูแลพื้นที่ป่าไม้ ทำให้ชาวบ้านที่ทำงานกับหน่วยงานป่าไม้มีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องทรัพยากรป่าไม้ มากกว่าชาวบ้านที่ทำงานอย่างอื่นและเกิดความรักและเคารพหวงแหนพื้นที่ป่าไม้ อันจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้านด้วย จากตารางที่ 4.10 พบว่ามีชาวบ้านร้อยละ 22.22 ทำงานกับหน่วยงานป่าไม้และชาวบ้านส่วนใหญ่ ร้อยละ 77.78 ไม่ได้ทำงานกับหน่วยงานป่าไม้

ตารางที่ 4.10 จำนวนและร้อยละของชาวบ้านที่ทำงานกับหน่วยงานป่าไม้กับชาวบ้านที่ไม่ได้ทำงานกับหน่วยงานป่าไม้

การทำงานของชาวบ้าน	จำนวน	ร้อยละ
1.ทำงานกับหน่วยงานป่าไม้	32	22.22
2.ไม่ได้ทำงานกับหน่วยงานป่าไม้	112	77.78
รวม	144	100.00

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบหาความแตกต่างจากสมมติฐาน“ชาวบ้านที่ทำงานกับหน่วยงานป่าไม้มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ดินน้ำมากกว่ากลุ่มอื่น” จากตารางที่ 4.11 แสดงให้ทราบว่าชาวบ้านที่ทำงานกับหน่วยงานป่าไม้มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ดินน้ำมากกว่าชาวบ้านกลุ่มอื่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วมและรวมถึงภาพรวมของการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ดินน้ำ โดยชาวบ้านที่ทำงานกับหน่วยงานป่าไม้มีส่วนร่วมมากกว่าชาวบ้านที่ไม่ได้ทำงานป่าไม้ เนื่องจากชาวบ้านที่ทำงานกับหน่วยงานป่าไม้จะเกิดความรักและความผูกพันกับทรัพยากรป่าไม้มากกว่าชาวบ้านกลุ่มอื่น มีความรู้ซึ่งถึงความยากลำบากในการฟื้นฟูป่าไม้ให้เติบโตจนมีสภาพใกล้เคียงกับธรรมชาติ เกิดความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของทรัพยากรป่าไม้ ทำให้เกิดการหวงแหน และจะช่วยคอยสอดส่องดูแลพื้นที่ป่าไม้ไม่ให้ใครเข้ามาบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าไม้ จนเกิดจากความเคยชินจากการที่ต้องเฝ้าระวังพื้นที่ป่าไม้ไม่ให้ถูกบุกรุกโดยชาวบ้าน พ่อค้าไม้ ชาวเขา และจากคันท้องที่อื่นๆ ดังนั้นเมื่อชุมชนได้กำหนดให้ดำเนินการทำกิจกรรมในการจัดการพื้นที่ดินน้ำขึ้น ชาวบ้านที่ทำงานกับหน่วยงานป่าไม้จะเข้าร่วมในการทำกิจกรรมเป็นอย่างมาก ทำให้การมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ดินน้ำมากกว่าชาวบ้านกลุ่มอื่น อย่างไรก็ตามจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ดำเนินการโดยหัวหน้าหน่วยงานป่าไม้ที่ชาวบ้านทำงานอยู่ ทำให้การตอบแบบสอบถามโดยชาวบ้านที่ทำงานกับหน่วยงานป่าไม้เกิดความลำเอียงและตอบแบบสอบถามด้วยความเกรง

ใจทำให้ผลการวิเคราะห์หาความแตกต่างระหว่างของ การมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่ทำงานกับหน่วยงานป่าไม้กับชาวบ้านกลุ่มอื่น เกิดความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.11 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นดินน้ำระหว่างชาวบ้านที่ทำงานกับหน่วยงานป่าไม้กับชาวบ้านที่ไม่ได้ทำงานกับ หน่วยงานป่าไม้

การทำงานของชาวบ้าน	n	Mean	SD.	df	t value	Prob
1. ขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา						
กลุ่มทำงานกับป่าไม้	32	9.78	2.18	142	2.12	0.04
กลุ่มที่ไม่ทำงานป่าไม้	112	8.78	2.41			
2. ขั้นตอนวางแผนแก้ไขปัญหา						
กลุ่มทำงานกับป่าไม้	32	5.16	1.72	142	2.61	0.01
กลุ่มที่ไม่ทำงานป่าไม้	112	4.31	1.58			
3. ขั้นตอนการปฏิบัติตามแผน						
กลุ่มทำงานกับป่าไม้	32	11.72	3.07	142	3.13	0.00
กลุ่มที่ไม่ทำงานป่าไม้	112	10.09	2.45			
4. ขั้นตอนการติดตามประเมินผล						
กลุ่มทำงานกับป่าไม้	32	9.81	3.03	142	4.26	0.00
กลุ่มที่ไม่ทำงานป่าไม้	112	7.55	2.52			
5. ภาพรวมของการมีส่วนร่วม						
กลุ่มทำงานกับป่าไม้	32	35.50	8.12	142	3.12	0.00
กลุ่มที่ไม่ทำงานป่าไม้	112	30.79	7.35			

4.2.3 ปัจจัยด้านการติดตามงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้

การดำเนินงานโครงการรพค.ซึ่งเป็นงานด้านการจัดการพื้นที่ต้นน้ำ อันเป็นงานที่ต้องมีการปฏิบัติงานในหลายรูปแบบ ทั้งงานด้านการฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ งานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวบ้าน งานประชาสัมพันธ์ และงานสร้างจิตสำนึกให้แก่ชาวบ้าน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชาวบ้านและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำได้ด้วยตนเอง เจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่เข้ามาดำเนินการในหมู่บ้านก็เป็นจุดสำคัญจุดหนึ่งที่สามารถชี้ถึงผลของความสำเร็จในการดำเนินการได้ ถ้าเจ้าหน้าที่มีความรู้ ความเข้าใจ ทุ่มเททำงาน มีความขยัน ใฝ่ใจในการทำงาน คอยติดตามงานที่ให้ชาวบ้านทำ และไปพบปะกับชาวบ้านเป็นประจำ จะทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำมาก จากตารางที่ 4.12 แสดงให้เห็นว่าระดับการติดตามงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่มีต่อชาวบ้าน อยู่ในระดับที่น้อยถึงร้อยละ 65.97 มีเพียงร้อยละ 11.81 ของชาวบ้านที่ได้รับการติดตามงานจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในระดับที่มาก และร้อยละ 22.22 ของชาวบ้านที่ได้รับการติดตามงานจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในระดับปานกลาง ซึ่งให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีการติดตามงานที่น้อย เพราะว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้จะให้ความสนใจกับชาวบ้านที่สนใจและร่วมมือในการทำงานของเจ้าหน้าที่และชาวบ้านที่เข้าไปพูดคุยสอบถามกับเจ้าหน้าที่มากกว่าชาวบ้านทั่วไป ส่วนชาวบ้านที่ไม่ได้เข้ามาพูดคุยเจ้าหน้าที่จะไม่คอยติดตามและให้ความสนใจเข้าไปพูดคุยและสร้างความสนิทสนมร่วมถึงเข้าไปให้ความรู้ในเรื่องต่างที่เป็นประโยชน์แก่ชาวบ้าน ซึ่งเป็นระบบทำงานของส่วนราชการที่จะทำงานกับชาวบ้านที่ทำงานได้ง่ายไว้ก่อนทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้รับความรู้ และไม่คอยได้พบกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้

ตารางที่ 4.12 จำนวนและร้อยละของระดับการติดตามงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่มีต่อชาวบ้าน

ระดับของการติดตามงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้	จำนวน	ร้อยละ
1.มาก	17	11.81
2.ปานกลาง	32	22.22
3.น้อย	95	65.97
รวม	144	100.00

การวิเคราะห์เปรียบเทียบหาความแตกต่างจากสมมติฐาน “ชาวบ้านที่ได้รับการติดตามงานจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำแตกต่างกัน” พิจารณาจากตารางที่ 4.13 พบว่า ชาวบ้านที่ได้รับการติดตามงานจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้แตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำและภาพรวมของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำด้วย เพราะว่าชาวบ้านที่ได้รับการติดตามงานจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้มากก็จะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับด้านการจัดการพื้นที่ต้นน้ำมาก ทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำมากด้วย และชาวบ้านที่ได้รับการติดตามงานจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็น้อยก็จะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ต้นน้ำน้อย ทำให้มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำน้อยด้วยเช่นกัน และอีกเหตุผลหนึ่งคือ ความเชื่อและไว้วางใจในตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยจากอดีตถึงปัจจุบันชาวบ้านได้ถูกปลูกฝังให้มีความเชื่อในการดำเนินการของรัฐ ทั้งการดำเนินโครงการต่างๆ และเจ้าหน้าที่ของรัฐมาอย่างยาวนาน ทำให้ชาวบ้านเชื่อและร่วมมือทำงานจากการแนะนำและการติดตามงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้

ตารางที่ 4.13 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำระหว่างประชาชนที่ได้รับการติดตามงานจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้แตกต่างกัน

การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน	df	S.S.	M.S.	F	Sig.
1. ขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา					
ระหว่างกลุ่ม	2	96.41	48.20	9.39	0.00
ภายในกลุ่ม	141	723.59	5.13		
รวม	143	820.00	5.73		
2. ขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหา					
ระหว่างกลุ่ม	2	56.01	28.01	11.97	0.00
ภายในกลุ่ม	141	329.98	2.34		
รวม	143	386.00	2.70		
3. ขั้นตอนการปฏิบัติตามแผน					
ระหว่างกลุ่ม	2	254.50	127.25	23.27	0.00
ภายในกลุ่ม	141	771.16	5.47		
รวม	143	1,025.66	7.17		
4. ขั้นตอนการติดตามประเมินผล					
ระหว่างกลุ่ม	2	155.34	77.67	11.36	0.00
ภายในกลุ่ม	141	964.22	6.83		
รวม	143	1,119.56	7.83		
5. ภาพรวมของการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน					
ระหว่างกลุ่ม	2	1,865.56	932.78	19.55	0.00
ภายในกลุ่ม	141	6,727.77	47.71		
รวม	143	8,593.33	60.09		